



**«ΤΙ ΜΕ ΤΟ ΧΑ-
ΤΙ ΜΕ ΤΟ ΝΟ-**

**ΤΙ ΜΕ ΤΟ -ΝΤΑΙ
ΟΛΕΣ ΟΙ ΛΥΠΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
ΞΕΧΑΝΟΝΤΑΙ»**

Ο Οδυσσέας Ελύτης **«ΣΥΝΑΝΤΑ΄» ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ**

Επιμέλεια: Μαρία Παπαλεοντίου, Φιλολόγος

Ανθολόγηση ποιημάτων Οδ. Ελύτη

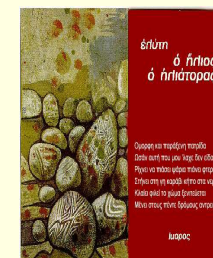
❁ Τα τζιτζίκια
(Γλώσσα, Α2)

❁ Ο γλάρος
(Ανθολόγιο Γ'-Δ')

❁ Ο ήλιος ο
ηλιάτορας
(Ανθολόγιο Ε'-ΣΤ')

■ Κυρίως από τις ποιητικές συλλογές:

- «Τα ρω του Έρωτα»
- «Ο ήλιος ο ηλιάτορας»

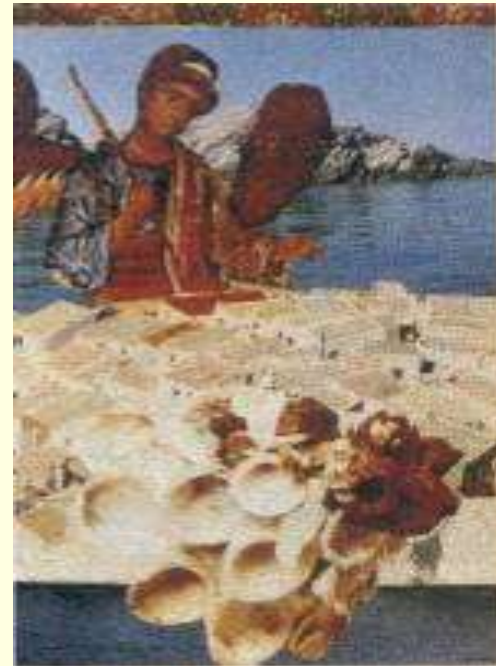


Γνωρίσματα ανθολογημένων ποιημάτων

- Παιγνιώδης χαρακτήρας, παιδικότροπο ύφος
- «Απλοϊκή» χρήση γλώσσας, αφέλεια
- Χρησιμοποίηση πλούσιας ομοιοκαταληξίας
- Μουσικότητα και έντονος ρυθμός
- Κλίμα χαράς και ανέμελης ατμόσφαιρας του ελληνικού καλοκαιριού
- Νοηματική αφαίρεση, αλληλοδιείσδυση φανταστικού και πραγματικού
- Παιγνιώδης επανάληψη της βασικής θεματολογίας και μυθολογίας του Ελύτη.

Βασικά στοιχεία της 'μυθολογίας' του Ελύτη

- Το τοπίο του Αιγαίου
- Ο ήλιος και το πέλαγος
- Γοργόνες και δελφίνια
- Παναγίες και ερημοκλήσια
- Έρωτας – Άγγελοι
- Οι μικροί πληθυσμοί του Αρχιπελάγους



Οι μικροί πληθυσμοί του Αρχιπελάγους

- «Οι κυρ Γιάννηδες κ' οι κυρα-Μαρίες, που εμείς προφτάσαμε να τους γνωρίσουμε – τι τύχη – με την υλική παράσταση της ιδέας τους, τον ασβέστη, και με τον φωτοτροπισμό της ψυχής τους, ένα λιοτρόπι στον τενεκέ»

(Οδ. Ελύτη, «Αναφορά στον Ανδρέα Εμπειρικό», *Ευ Λευκώ*)



Γνωριμία με ποιητικές συλλογές του Ελύτη

(διαφάνειες 6-10)



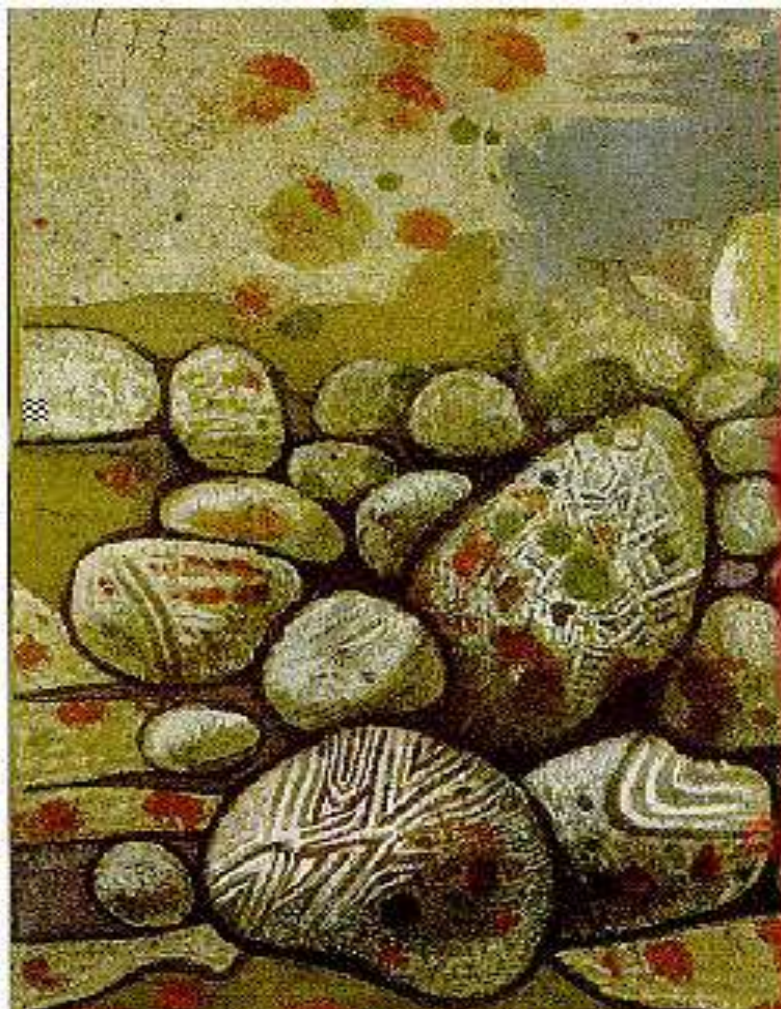


ΗΛΙΟΣ Ο ΠΡΩΤΟΣ

ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

ΕΤΣΙ ΣΥΧΝΑ ΟΤΑΝ ΜΙΛΩ ΓΙΑ ΤΟΝ ΗΛΙΟ
ΜΠΕΡΔΕΥΕΤΑΙ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΜΟΥ ΕΝΑ
ΜΕΓΑΛΟ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟ ΚΑΤΑΚΚΟΚΙΝΟ.
ΑΛΛΑ ΔΕ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΒΟΛΕΤΟ ΝΑ ΣΩΠΑΣΩ.

προμετωπίδα Γιάννη Τσαρούχη



έπιύτη
ό ήλιος
ό ήλιάτορας

Ομορφη και παράξενη πατρίδα
Ωσάν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα
Ρίχνει να πάσει ψάρια πάνει φτερωτά
Στήνει στη γη καράβι κήπο στα νερά
Κλαίει φιλεί το χώμα ξενιτεύεται
Μένει στους πέντε δρόμους αντρείεύεται

Ισαρος



ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΒΑΥΤΗ ΤΟ ΦΩΤΟΑΕΝΤΡΟ
ΚΑΙ Η ΔΕΚΑΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

Ξέρω πως είναι τίποτε όλα αυτά
και πως η γλώσσα που μιλώ
δεν έχει αλφάβητο

προμετωπίδα Νίκου Νικολαΐδου
1991



- [...] «κοντά στα ποιήματά μου, δοκίμασα να γράψω και μερικά τραγούδια, χωρίς να τα υποτιμώ καθόλου» (Οδ. Ελύτης)

Συνεικόνες (κολάζ) και στίχοι Οδ. Ελύτη

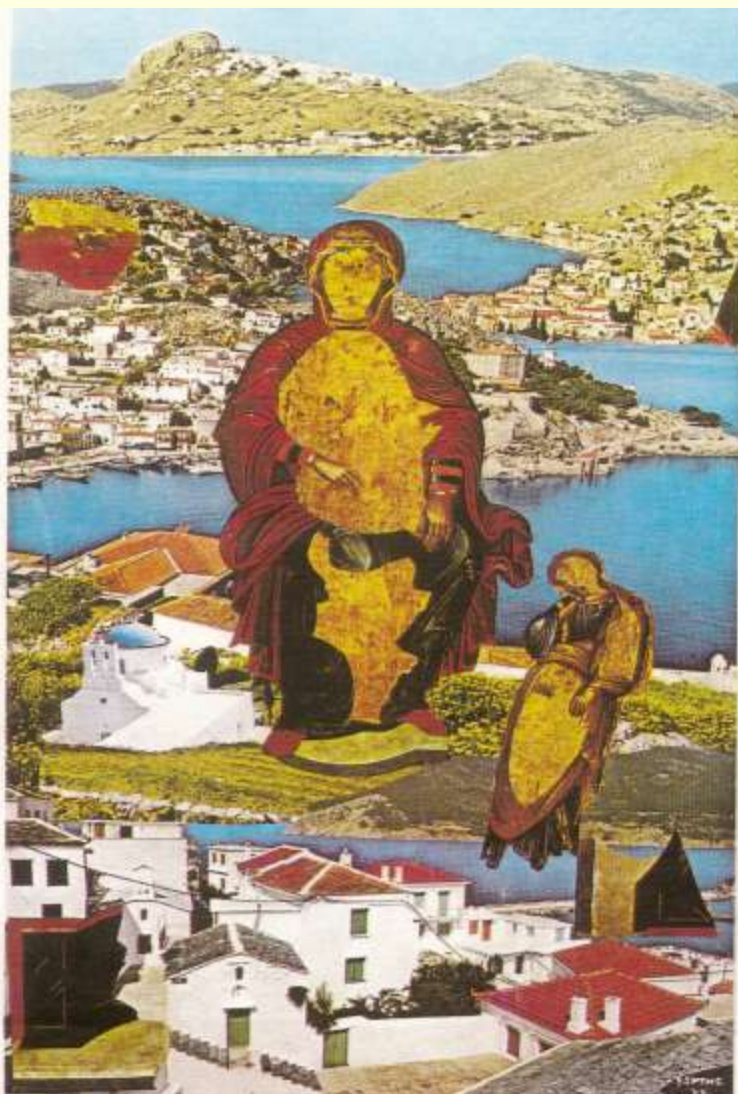
(για να αντλήσουν οι μαθητές στοιχεία της ποιητικής του, διαφάνειες 12-22)

- Όπως αναφέρει ο ίδιος ο ποιητής, ένα στοιχείο που τον είχε προσελκύσει στην υπερρεαλιστική τεχνική του κολάζ, είναι αυτή ακριβώς η ικανότητά της να εξουδετερώνει τη διαφορά στα μεγέθη και να καταστρατηγεί τους νόμους της φύσης.

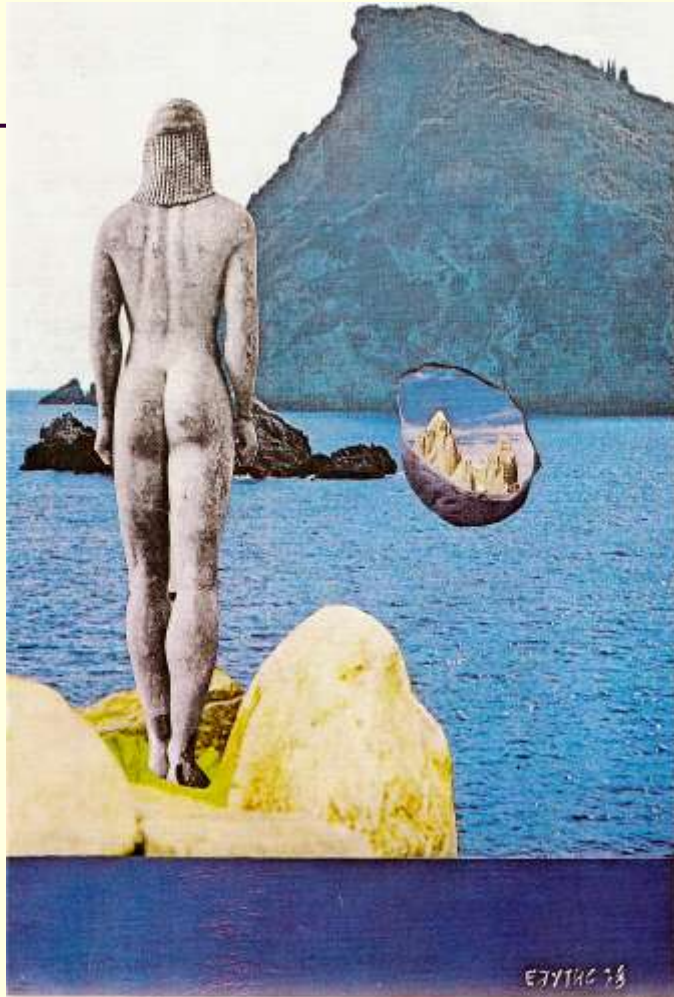
*«Δε χρειάζεται να υπάρχει θάλασσα
για να προχωρήσει ένα καράβι»*

(Οδ. Ελύτη, «Συνεικόνες», *Εν λευκώ*)

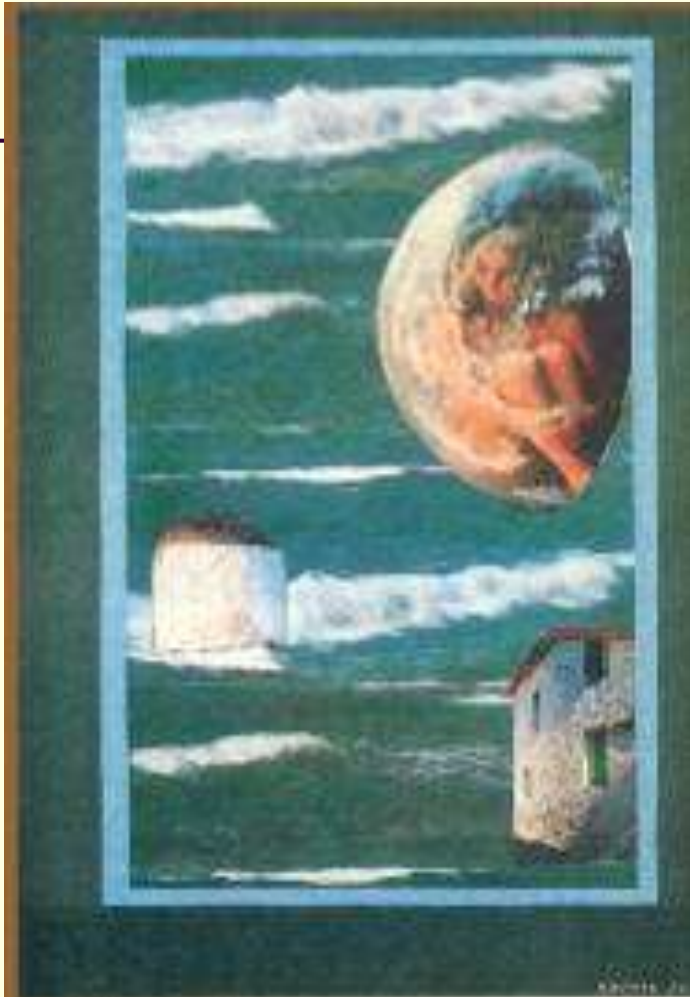




Η Παναγιά το πέλαγο
κρατούσε στην ποδιά της
τη Σίκινο, την Αμοργό
και τ' άλλα τα παιδιά της.



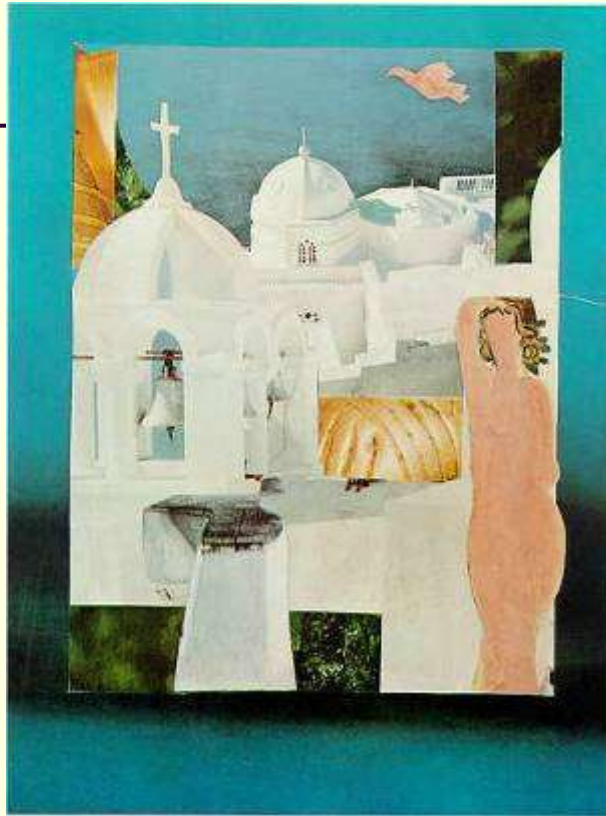
- «Από το πολύ να μη σκέπτομαι τίποτα και να μη συγκινούμαι από τίποτα, ξεθάρρεψε ο χρόνος και μ' απόλυσε καταμεσής του Κρητικού πελάγους. Έγινε χιλιάδων ετών και ήδη χρησιμοποιώ τη μινωική γραφή με τόση άνεση που ο κόσμος απορεί και πιστεύει στο θαύμα. Το ευτύχημα είναι ότι δεν καταφέρνει να με διαβάσει.»



- **«Και η θάλασσα είναι απέραντη, τα πουλιά μυριάδες, οι ψυχές όσες και οι συνδυασμοί που μπορούν να γεννήσουν οι ήχοι και τα λόγια, όταν ο έρωτας και το όνειρο συμβασιλεύουν.»**



- **«Κι αύριο είναι πρωί
μα εμείς
σήμερα θα
καλπάσουμε
προς τις
κρυψώνες του
ήλιου»**



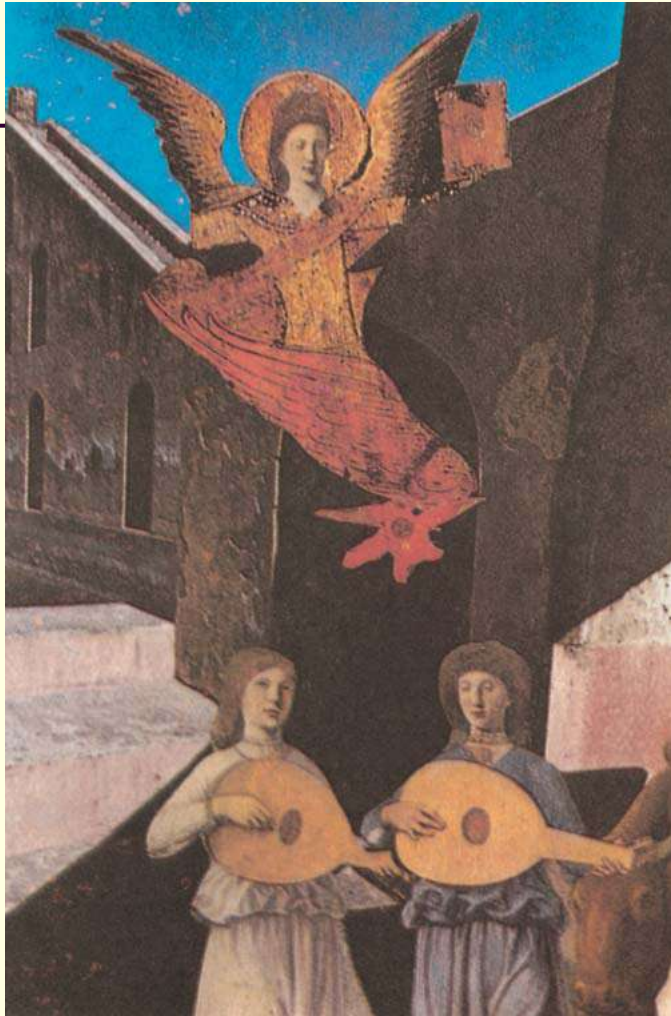
**«Έσεις στεριές και θάλασσες
τ' αμπέλια κι οι χρυσές ελιές
ακούτε τα χαμπέρια μου
μέσα στα μεσημέρια μου»**

**«Σ' όλους τους τόπους κι αν γυρνώ
μόνον ετούτον αγαπώ!»**



**«ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ μου έδωσαν ελληνική·
Το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου.
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου.»**





- **«Οι άγγελοι τραγουδάνε. Και οι ερωτευμένοι επίσης. Πίσω από κάθε ανάταση, από κάθε μεράκι, μια κιθάρα περιμένει έτοιμη να πάρει τα λόγια και να τα ταξιδέψει από κείλη σε κείλη.»**



Από την άκρη του καιρού
και πίσω απ' τους χειμώνες
άκουγα σφύριζε η μπουρού
κι έβγαιναν οι Γοργόνες.



■ **Η ΠΟΔΗΛΑΤΙΣΣΑ – Οδ. Ελύτη**

**Το δρόμο πλάι στη θάλασσα περπάτησα
που 'κανε κάθε μέρα η ποδηλάτισσα
Βρήκα τα φρούτα που 'χε το πανέρι της
το δαχτυλίδι που 'πεσε απ' το χέρι της**

**Βρήκα το κουδουνάκι και το σάλι της
τις ρόδες το τιμόνι το πεντάλι της
Βρήκα τη ζώνη της βρήκα σε μίαν άκρη
μια πέτρα διάφανη που 'μοιαζε με δάκρυ**

**Τα μάζεψα ένα ένα και τα κράτησα
κι έλεγα που 'ναι που 'ναι η ποδηλάτισσα
Την είδα να περνά πάνω απ' τα κύματα
την άλλη μέρα πάνω από τα μνήματα**

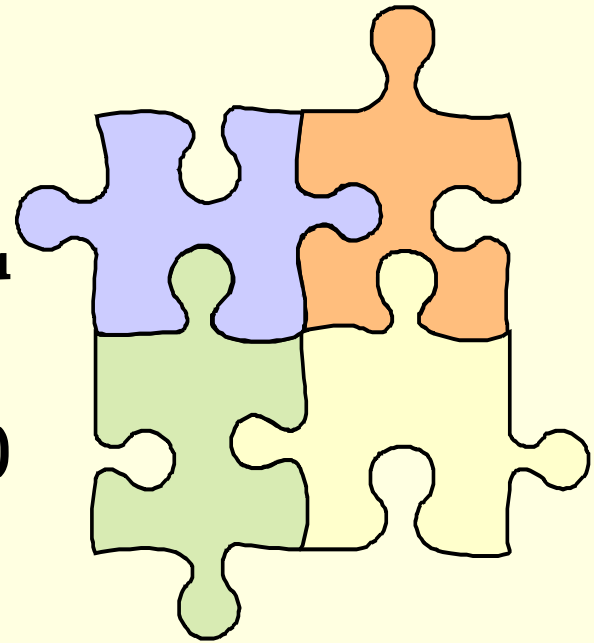
**Την τρίτη νύκτωσ' έχασα τ' ακνάρια της
στους ουρανούς άναψαν τα φανάρια της.**

(εικονογράφηση: Καλοκύρη Ελ., Καλοκύρης Δ.)

Σχολιασμός ποιημάτων Οδ. Ελύτη

- [...] «Έτσι ή αλλιώς, μιλά κανείς για τα ίδια πράγματα που αγαπά, και από κει και πέρα το λόγο έχουν αυτοί που θα τ' ακούσουν. Λένε πως το είδος έχει ορισμένους κανόνες. Δεν τους ξέρω και, πάντως, δεν ενδιαφέρθηκα ή δεν μπόρεσα να τους ακολουθήσω. Δουλεύει ο καθένας όπως νοιώθει.»

(Οδ. Ελύτης, *Τα ρω του Έρωτα*)



Τα τζιτζίκια

Η Παναγιά το πέλαγο
κρατούσε στην ποδιά της
τη Σίκινο, την Αμοργό
και τ' άλλα τα παιδιά της.

Από την άκρη του καιρού
και πίσω απ' τους χειμώνες
άκουγα σφύριζε η μπουρού
κι έβγαιναν οι Γοργόνες.

Κι εγώ μέσα στους αχινούς
στις γούβες στ' αρμυρίκια*
σαν τους παλιούς θαλασσινοούς
ρωτούσα τα τζιτζίκια:

– Ε, σεις, τζιτζίκια μου άγγελοι,
γεια σας κι η ώρα η καλή.
Ο βασιλιάς ο ήλιος ζει;
Κι όλ' αποκρίνονταν μαζί:

– Ζει ζει ζει ζει ζει ζει ζει ζει.

Οδυσσέας Ελύτης

Ελύτης, Ο. 1986⁹. Τα ρω του έρωτα. Αθήνα: Ύψιλον

* αρμυρίκι: μικρό δέντρο που
φυτρώνει δίπλα στη θάλασσα.

(Γλώσσα Α', β' τεύχος, ΟΕΔΒ,
Αθήνα 2006, σ. 77)



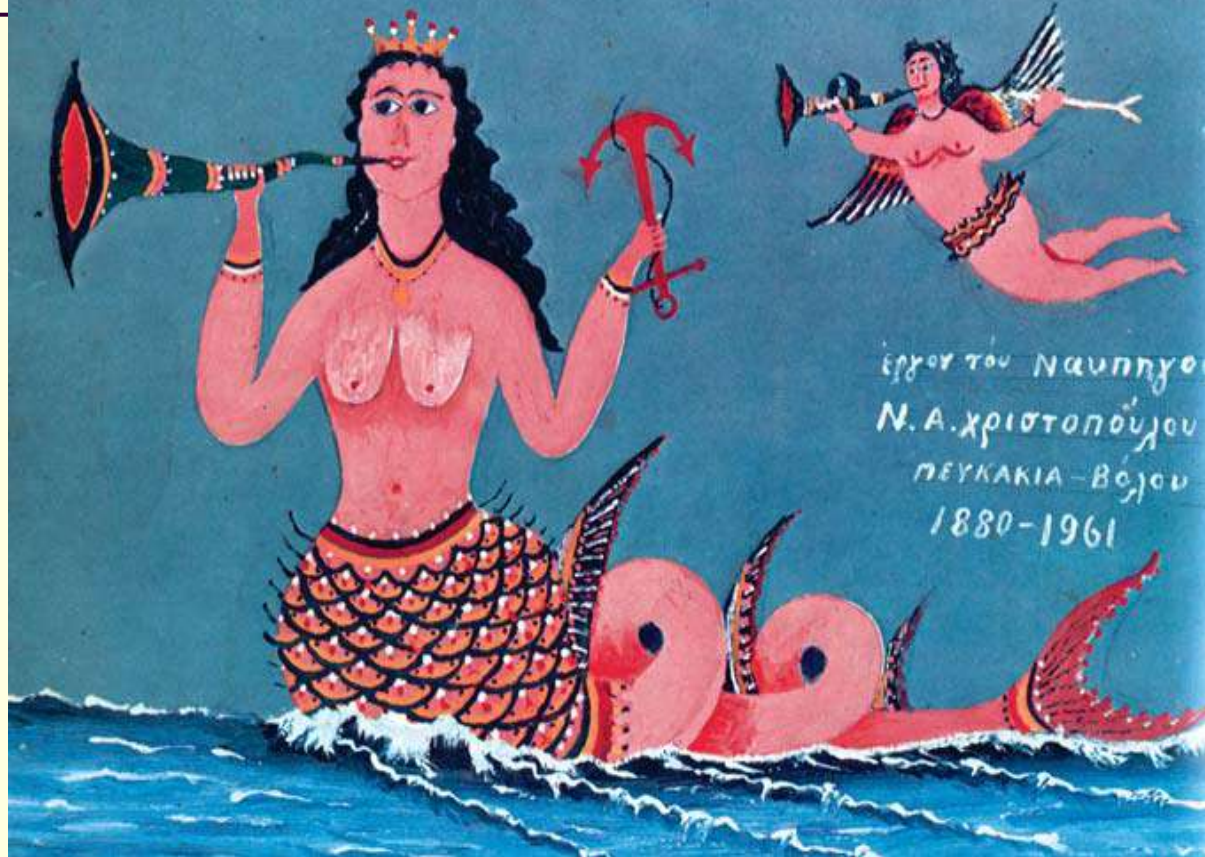
Ένα σχόλιο του ποιητή



- «Πρέπει να ξέρεις ν' αρπάξεις τη θάλασσα από τη μυρωδιά για να σου δώσει το καράβι και το καράβι να σου δώσει τη Γοργόνα και η Γοργόνα τον Μεγαλέξαντρο και όλα τα πάθη του Ελληνισμού»

(Οδ. Ελύτης, *Ανοιχτά καρτιά*, εκδ. Αστερίας, Αθ. 1974,σ. 44)

Η ΓΟΡΓΟΝΑ όποι τήν Εξιστορουσαν παλαιός. Καπετανεοί



Έργο του Ναυπηγο
Ν. Α. Χριστοπούλου
ΠΕΥΚΑΚΙΑ - Βόλου
1880-1961

Τα τζιτζίκια – σχολιασμός ποιήματος

(για τον εκπαιδευτικό)

- Μπορούμε να θεωρήσουμε το ποίημα ως «καταγραφή» μιας καλοκαιριάτικης αιγαιοπελαγίτικης οπτασίας του ποιητή.
- Δύο τα επίπεδα της ποιητικής σύνθεσης:
 1. Το φυσικό - ορατό στο χώρο - θαλασσινό τοπίο, «το απόλυτο αστραφτοβόλημα μιας θάλασσας μέσα στον ήλιο».
 2. Το αόρατο τοπίο της ιστορικής μνήμης του «χριστιανού ειδωλολάτρη» που βλέπει την Παναγιά ψηλά και τις Γοργόνες να αναδύονται μέσα από τα κύματα.

Τα τζιτζίκια – σχολιασμός ποιήματος

- Η Παναγιά, η θάλασσα, η Μητέρα, η Πλατυτέρα χωράει στην ποδιά της όλο τον κόσμο.
- Η μπουρού (ακουστική αίσθηση) ανακαλεί την αρχέγονη μνήμη που κινείται από την άκρη ενός μακρινού χειμώνα προς το κέντρο ενός καλοκαιριού.
- Το θαύμα των αισθήσεων, με κυρίαρχο το οπτικό αισθητήριο, μεταφράζεται σε έναν πίνακα ζωγραφικής διάρκειας, πίνακα ζωής, μέσα στον οποίο ο ποιητής βλέπει τον εαυτό του.
- Ο γνωστός μύθος της Γοργόνας, που ρωτούσε τους θαλασσινούς αν ζει ο Μεγαλέξαντρος, ανατρέπεται και εξελίσσεται απροσδόκητα.

Τα τζιτζίκια – σχολιασμός ποιήματος

- Στη θέση της Γοργόνας το ερώτημα το απευθύνει ο ποιητής, όχι πια προς τους θαλασσινούς, αλλά προς τα τζιτζίκια. Δεν ρωτά πια αν ζει ή δεν ζει ο Μεγαλέξαντρος αλλά αν ο βασιλιάς ο Ήλιος ζει.
- Τα τζιτζίκια, αγγελιοφόροι και άγγελοι Κυρίου, τραγουδιστές του φυσικού θαύματος της Παναγιάς, του Ήλιου και των Γοργόνων δίνουν την απάντηση με τα οκτώ «ζει».
- Ο τελευταίος στίχος – ως δοξαστικό αντηχείο της κορυφαίας θερινής εξουσίας του φωτεινού βασιλιά – σηματοδοτεί την απόλυτη διάρκεια της βιωμένης στιγμής.

(Πηγή: Βασιλαράκης Ι., Γλώσσα και πράξη της παιδικής λογοτεχνίας, Αθήνα 1992, εκδ. Gutenberg)

Τα τζιτζίκια – ενδεικτικές δραστηριότητες

- Οι δραστηριότητες που ακολουθούν, μπορούν να ισχύσουν εν πολλοίς και για τα δύο άλλα ποιήματα που παρουσιάζονται στη συνέχεια (Ο γλάρος και Ο ήλιος ο ηλιάτορας).



Τα τζιτζίκια – ενδεικτικές δραστηριότητες

Πριν από την ανάγνωση του ποιήματος:

- Δίνονται κομμένοι οι στίχοι του ποιήματος (ανά δίστιχο) και καλούνται οι μαθητές να το συνθέσουν. Εναλλακτικά, δίνονται ανεξάρτητες οι στροφές και τις οργανώνουν σε συνεχές ποίημα.
- Δίνονται σε χαρτόνι βασικές λέξεις του ποιήματος (π.χ. τζιτζίκια, ήλιος, πέλαγος, γοργόνες) και καλούνται να συνθέσουν ένα ποίημα ή μια μικρή ιστορία.
- Σύνδεση ποιήματος με τη λαϊκή γλωσσοπλαστική δημιουργία: γλωσσοδέτες και λαχνίσματα (π.χ. ο τζίτζιρας, ο μίτζιρας, ο τζιτζιμιτζιχότζιρας ...)

Τα τζιτζίκια – ενδεικτικές δραστηριότητες

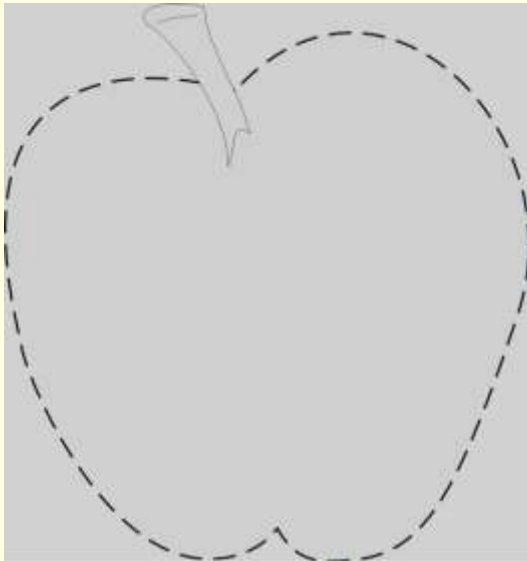
- Ακρόαση μελοποιημένου έργου «Το θαλασσινό τριφύλλι», από τη συλλογή Τα ρω του Έρωτα.
- Παιχνίδια ομοιοκαταληξίας: να εντοπίσουν τις λέξεις που ομοιοκαταληκτούν, να γράψουν δικές τους ομοιοκαταληξίες, να δοθεί το ποίημα ως ημικαταστραμμένο χειρόγραφο απ' όπου λείπουν λέξεις (η μια από τις δύο που ομοιοκαταληκτούν).
- Αντικατάσταση λέξεων του ποιήματος με άλλες συγγενείς σημασιολογικά ή και άσχετες.
- Δημιουργία ακροστιχίδας από μια λέξη του ποιήματος / σύνθεση σχετικού προς το ποίημα λίμερικ.

Τα τζιτζίκια – ενδεικτικές δραστηριότητες

- Μίμηση ηχητικών εικόνων του ποιήματος.
- Απαγγελία από τα παιδιά με διάφορους τρόπους (ατομικά, εν χορώ, ένας στίχος ανά παιδί κτλ.).
- Πολυτροπική διασύνδεση εικόνας – κειμένου:
 - Εικονογράφηση ποιήματος (χωρισμός μιας μεγάλης λευκής κόλλας σε όσες εικόνες έχει το ποίημα)
 - Δημιουργία σελιδοδείκτη με στίχους από το ποίημα και εικονογράφησή του
 - «Σχηματική» ποίηση (οι στίχοι γράφονται ελεύθερα στα ίχνη νοητών σχημάτων).

Τα τζιτζίκια – ενδεικτικές δραστηριότητες

- «Σχηματική» ποίηση

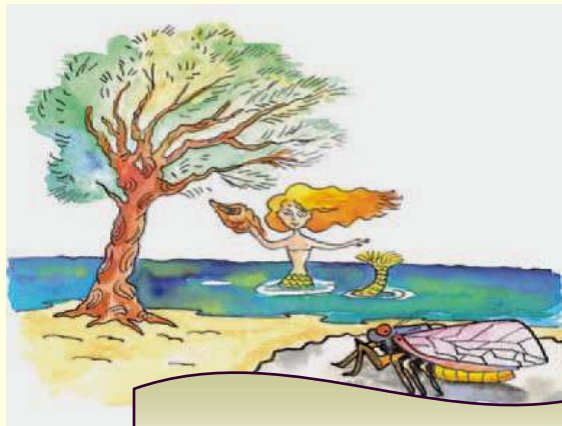
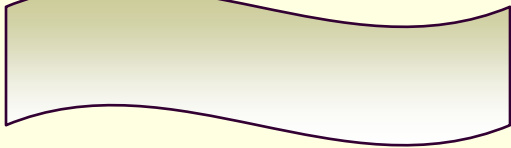
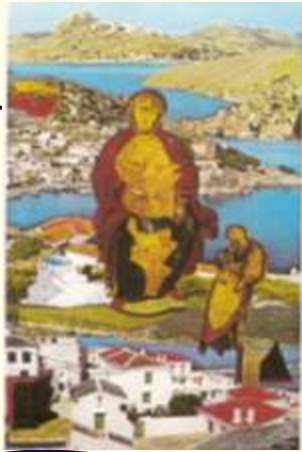


- Μεταγραφή ποιήματος σε «χρωματικό» πίνακα



(Ανθολόγιο Α'-Β', ΟΕΔΒ, 2006, σ. 96)

Βρίσκω στίχους του ποιήματος που ταιριάζουν με τις εικόνες



Τα τζιτζίκια – ενδεικτικές δραστηριότητες

- Συνανάγνωση με άλλα ομόθεμα έργα, π.χ. του Γιάννη Ρίτσου [Τα τζιτζίκια στήσανε χορό] (Ανθολόγιο Α'-Β', ΟΕΔΒ, σ. 96) και της Ιωάννας Αργυρού Ο τζιτζίκιας (Κυπριακό Ανθολόγιο, Α'-Β', σ. 169)

[Τα τζιτζίκια στήσανε χορό]

Τζιτζίκια στήσανε χορό
στο ντάλα μεσημέρι*
και στέκουν γύρω τα παιδιά
και παίζουν παλαμάκια.

Γιάννης Ρίτσος

Ο γλάρος

Στο κύμα πάει να κοιμηθεί
δεν έχει τι να φοβηθεί
Μήνας μπαίνει μήνας βγαίνει
γλάρος είναι και πηγαίνει

Από πόλεμο δεν ξέρει
ούτε τι θα πει μαχαίρι
Ο Θεός του 'δωκε φύκια
και χρωματιστά χαλίκια

Αχ αλίκι αλίμονό μας
μες στον κόσμο το δρόμό μας
Δε μυρίζουνε τα φύκια
δε γυαλίζουν τα χαλίκια

Χίλιοι δυο παραφυλάνε
σε κοιτάν και δε μιλάνε
Είσαι σήμερα μονάρχης*
κι ώσαμ' αύριο δεν υπάρχουν

(Ανθολόγιο Γ' - Δ', ΟΕΔΒ,
Αθήνα 2006, σ. 152)



Ο γλάρος - σχολιασμός

- Ο γλάρος, σύμβολο της απόλυτης ελευθερίας, δεν έχει να φοβηθεί τίποτα.
- Χαίρεται την ανέμελη και ειρηνική ζωή του μέσα στο φυσικό περιβάλλον και απολαμβάνει τα αγαθά που του έδωσε ο Θεός.
- Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο στο ανθρώπινο περιβάλλον που το αναταράζουν συγκρούσεις και ανατροπές. Απουσιάζει απ' αυτό η πρωταρχική αίσθηση της ζωής και η σταθερότητα. Ο άνθρωπος πέφτει θύμα άλλων ανθρώπων που τον εποφθαλμιούν, δέχεται ύπουλα χτυπήματα και μπορεί να χάσει από τη μια στιγμή στην άλλη την παντοδυναμία του.

Ο γλάρος

- «Στο βάθος της χαρούμενης και φυσιολατρικής διάθεσης αυτών των τραγουδιών υπάρχει η υπενθύμιση των αρνητικών στοιχείων της ανθρώπινης ζωής, όσο και η ποιητική θέληση να δημιουργηθεί ένας επίγειος παράδεισος με τα υλικά της φύσης, των αισθήσεων, του έρωτα και του ονείρου, που θα αντιταχτεί στις τεχνολογικές, ιδεολογικές, κοινωνικές παραμορφώσεις του σύγχρονου πολιτισμού»

(Α. Κατσικη-Γκιβάλου, Το θαυμαστό ταξίδι, Αθήνα 1995, εκδ. Πατάκη, σ. 109)

Ο ήλιος ο ηλιάτορας

(Ανθολόγιο Ε' -ΣΤ', ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001, σ. 16)

ΑΦΗΓΗΤΗΣ

**Ο ήλιος ο ηλιάτορας
ο πετροπαιχνιδιάτορας
από την άκρη των ακρώ
κατηφοράει στο Ταίναρο
Φωτιά 'ναι το πιγούνι του
χρυσάφι το πιρούνι του**

Ο ΗΛΙΟΣ

**Ε σεις στεριές και θάλασσες
τ' αμπέλια κι οι χρυσές ελιές
ακούτε τα χαμπέρια* μου
μέσα στα μεσημέρια μου
«Σ' όλους τους τόπους κι αν γυρνώ
μόνον ετούτον αγαπώ!»**

Ο ήλιος ο ηλιάτορας (συνέχεια...)

ANEMOI

Άκου κι εμάς που μόλις εγυρίσαμε
νησιά και πολιτείες που γνωρίσαμε
Κρήτη και Μυτιλήνη Σάμο κι Ικαριά
Νάξο και Σαντορίνη Ρόδο Κέρκυρα
Σπίτια μεγάλα κι άσπρα σπίτια βουερά*
πάνω στη μαύρη πέτρα πάνω στα νερά
Ξάνθη Θεσσαλονίκη Βέροια Καστοριά
Γιάννενα Μεσολόγγι Σπάρτη και Μυστρά
Καμπαναριά και στέγες μες στη συννεφιά
κι όλα μαζί μια λύπη και μιαν ομορφιά.

**τα χαμπέρια (το χαμπέρι): οι ειδήσεις*

** βουερά (βουερός): γεμάτα θόρυβο, γεμάτα ζωή*

Ο ήλιος ο ηλιάτορας - σχολιασμός



- Θεατρική οργάνωση ποιήματος: τα ομιλούντα πρόσωπα (ο αφηγητής, ο ήλιος και οι άνεμοι) προσδίδουν δραματικότητα στο ποίημα.
- Εξωτερική οργάνωση ποιήματος: αποτελείται από στροφές των δύο στίχων (ο β' στίχος πιο μέσα). Επισημαίνεται η αστιξία και το κεφαλαίο αρχικό γράμμα στο ρόλο της στίξης.
- Οικείο ύφος και γλώσσα, αμεσότητα μέσα από την πρωτοπρόσωπη αφήγηση και την προσωποποίηση.

Ο ήλιος ο ηλιάτορας - σχολιασμός



- Μέσα από το ποίημα δίνεται η τοπογεωγραφία της Ελλάδας (στεριές και θάλασσες, νησιά και πολιτείες, ηφαιστειογενή εδάφη, αρχιτεκτονική των σπιτιών στα νησιά και τις πόλεις) αλλά και η ανθρωπογεωγραφία (σπίτια βουερά). Άψυχα και έμψυχα διαπλέκονται (κι όλα μαζί μια λύπη και μια ομορφιά).
- Δηλώνεται, επίσης, η εντοπιότητα, η φυσιολατρία και με εμφαντικό τρόπο (σε ευθύ λόγο) η φιλοπατρία του ποιητή:

*«Σ' όλους τους τόπους κι αν γυρνά
μόνον ετούτον αγαπώ!»*

Ο ήλιος ο ηλιάτορας - σχολιασμός

- Κεντρική και κυρίαρχη θέση – όχι μόνο στο συγκεκριμένο ποίημα αλλά γενικά στην ποίηση του Ελύτη – κατέχει, βεβαίως,

Ο ήλιος ο ηλιάτορας

σύμβολο φωτός και δικαιοσύνης.

- (βασική πηγή γι' αυτό το ποίημα: Αργυροπούλου Χρ., *Η διδασκαλία της Λογοτεχνίας στο ολοήμερο δημοτικό σχολείο με διδακτικά παραδείγματα*, www.pi-schools.gr)

